

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертаційну роботу

Литвина Михайла Миколайовича

«Державні засади фінансового механізму пенсійного забезпечення в Україні (досвід країн ОЕСР)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – «Економіка та управління національним господарством»

Актуальність теми дисертації

Проблема прийняття ефективних управлінських рішень у процесі формування та реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення завжди була і залишається актуальною, оскільки воно є однією із важливих складових добробуту населення. Належне пенсійне забезпечення демонструє дійсне бажання країни дотримуватися принципів гуманізму щодо тих, хто віддав суспільству працю, інтелект, здоров'я тощо.

Наразі в Україні триває активна фаза реформування сучасного стану пенсійного забезпечення. Відбувається започаткування моделі функціонування пенсійної системи, яка б з застосування накопиченого кращого досвіду відповідала європейським стандартам та вимогам. Досвід країн ОЕСР пропонує усталену систему пенсійного забезпечення, яка передбачає формування двох основних сфер накопичення коштів: імплементація накопичувальної системи пенсійного страхування та розвиток добровільної системи недержавного пенсійного забезпечення.

Необхідність реформування пенсійної системи було зумовлено кризовим станом у цій сфері: більшість пенсіонерів України отримують пенсії, які не забезпечують від бідності; через низький рівень зайнятості та високий рівень тінізації доходів населення з року в рік існує дефіцит Пенсійного фонду України, який покривається з Державного бюджету, відволікаючи ці кошти з інших не менш важливих сфер національної

економіки. Тому дослідження фінансових аспектів функціонування пенсійної системи України є своєчасним і затребуваним.

Актуальність теми дисертації посилюється і тим, що світовий досвід уже має достатньо накопиченої практики у вирішенні цього питання. Зокрема, цікавим для України є досвід таких країн як: Австралія, Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Естонія, Ізраїль, Іспанія, Ісландія, Ірландія, Італія, Канада, Корея, Латвія, Люксембург, Мексика, Німеччина, Норвегія, Нова Зеландія, Нідерланди, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, США, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Чилі, Швейцарія, Швеція, Японія.

Варто зазначити, що проведені дослідження здійснено в межах теми ВНЗ «Національна академія управління» на тему «Інноваційно-інвестиційні чинники сталого соціально-економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0116U003934), де автором визначено проаналізовано проблеми функціонування та трансформації систем пенсійного забезпечення у країнах ОЕСР.

***Ступінь обґрунтованості наукових положень,
висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна***

Вивчення матеріалів поданої до захисту дисертації Литвина М.М. «Державні засади механізму пенсійного забезпечення в Україні (досвід країн ОЕСР)» та опублікованих за її темою праць дає підстави стверджувати, що в роботі визначено та успішно розв'язано низку актуальних завдань, в результаті чого автору вдалося запропонувати рішення, які можна назвати новаторськими і виокремити як наукову новизну.

По-перше, удосконалено теоретичні підходи до сутності фінансового механізму пенсійної системи, а саме надано авторське визначення «*фінансовий механізм пенсійної системи*» як системи управління фінансовими відносинами, що виникають у процесі здійснення акумуляції, інвестицій та розподілу пенсійних активів з метою забезпечення сталих виплат (пенсій) населенню після досягнення особою встановленого

пенсійного віку, через фінансові інструменти за допомогою фінансових методів (с. 50). Доопрацьований категорійний апарат може бути розглянутий як сукупність керуючої та керованої підсистем в контексті специфіки сфери діяльності, що досліджується.

По-друге, в роботі запропоновано авторську методику щодо акумуляції, накопичення та розподілу фінансових ресурсів. (с. 45-49). На основі запропонованої методики вдалося виокремити подібні та відмінні риси пенсійних систем різних країн за логікою руху пенсійних активів (с. 119-123).

По-третє, удосконалено матричну форму структурної моделі сучасних систем пенсійного забезпечення, що включає розрахунок інтегрального показника ефективності та аналіз пенсійних систем за рівнями (с.30-31), що класифікуються за такими ознаками: 1) за суб'єктом управління фінансовими ресурсами пенсійної системи; 2) За формою власності інституційних суб'єктів пенсійної системи; 3) За суб'єктом фінансування пенсійна система; 4) За економіко-географічними ознаками.

По-четверте, і найголовніше, встановлено необхідність розрахунку страхових пенсійних тарифів через систему прогнозування в актуарних розрахунках умов здійснення пенсійного страхування та обов'язкового контролю діяльності страхових пенсійних організацій (с.69-71). Реалізація цієї ідеї за допомогою моделювання можна провести оцінку фінансових можливостей та перспектив розвитку системи пенсійного забезпечення та сприятиме поштовху до розвитку прогресивної пенсійного забезпечення.

Результати дисертаційної роботи представлено у вигляді наукових положень, сформульованих на основі теоретичних досліджень; аналізу формування стійкого фінансового механізму системи пенсійного забезпечення на прикладі країн ОЕСР, а також зроблених висновків. Вони всебічно обґрунтовані виступами на 8 міжнародних та всеукраїнських конференціях, форумах та семінарах, публікаціями у колективних монографіях та фахових виданнях.

У роботі використано комплекс ґрунтовних наукових джерел; список використаних джерел містить 139 посилань. Дисертант вміло використовує широкий арсенал методів економічного дослідження, що відповідають змісту поставлених у роботі завдань. Робота ґрунтується на досить широкій статистичній базі.

Опубліковані матеріали відображають основні положення дисертації, які викладено у 16 наукових працях, у тому числі у 2 колективних монографіях; 6 статей у наукових фахових виданнях України та тих, що входять до міжнародних наукометричних баз даних. Це свідчить про достатнє відображення матеріалів дисертації в опублікованих працях і дотримання вимог МОН України щодо кількості публікацій у наукових фахових виданнях.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів дослідження

Теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягає у поглибленні автором теоретичних засад дослідження механізмів систем пенсійного забезпечення з позицій системного підходу, а також обґрунтуванні найбільш ефективних методів та інструментів управління фінансовими ресурсами пенсійної системи України шляхом імплементації методології кластерного аналізу для оцінювання ефективності моделей пенсійного забезпечення країн ОЕСР з використанням показників «Рівень заміщення пенсія/заплата» та «національні витрати на пенсійну систему».

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в можливості використання запропонованих рекомендацій державними органами в оцінюванні поточного стану і напрямків розвитку системи пенсійного забезпечення України, а також при формуванні варіантів параметричних змін у пенсійних системах при проведенні реформування пенсійного сектору. Зокрема, результати дослідження використовуються Національної асоціації недержавних пенсійних фондів України та адміністраторів недержавних пенсійних фондів (НАПФА) - враховано

наукові розробки, що стосуються управління пенсійною системою або системою пенсійного забезпечення, та пропозиції механізмів, що виконують акумулятивну, інвестиційну та розподільчу функцію фінансових ресурсів з метою забезпечення сталих виплат (пенсій) населенню та використовуються в галузевому лобіюванні, розробці програм та законодавчих ініціатив щодо формування системи пенсійного забезпечення в Україні. Окрім того, ТОВ "Адміністратор пенсійного фонду "Центр персоніфікованого обліку" - враховано рекомендації щодо забезпечення взаємодії з вкладниками та учасниками недержавних пенсійних фондів; забезпечення взаємодії з компанією з управління активами та банком-зберігачем; забезпечення роботи Ради пенсійного фонду; ведення персоніфікованого обліку пенсійного фонду; складання та подання обов'язкової фінансової та спеціальної звітності тощо.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих в співавторстві, у дисертації використано ті положення, які є результатом авторських розробок.

Зміст дисертації та її виклад свідчать про завершене наукове дослідження, в якому розв'язано концептуальні науково-практичні завдання, поставлені автором. Дисертант уміло оперує відповідним термінологічним апаратом. Роботу виконано згідно вимог до оформлення наукових праць.

Структура і зміст дисертаційної роботи логічно та послідовно пов'язані. Ступінь наукової обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації як з погляду сучасних науково-теоретичних досліджень, так і з позицій практичної реалізації, є достатнім. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження

Зазначаючи змістовність поданої до захисту дисертації, обґрунтованість її основних положень, висновків і рекомендацій, не можна

водночас залишити без уваги і певні недоліки та дискусійні положення, а саме:

1. З п.2. «удосконалено» (с.20), а саме: «обґрунтовано, що стабільність фінансування пенсійних систем передусім залежить від організаційної моделі управління потоками фінансових ресурсів. Зазначено, що пенсійна система як складова систем вищого порядку – міжнародних фінансових систем та національної фінансової системи, – є залежним чинником стабільності або дестабілізації вищих систем. Прикладом впливу пенсійної системи на фінанси країни є факт, що загальні зобов'язання по пенсіях в окремій країні можуть бути причиною дефіциту бюджету країни» незрозуміло в чому полягає новизна? Що саме автор удосконалив у своїй роботі? Те що фінансування пенсійних систем залежить від організаційної моделі управління потоками фінансових ресурсів – це загальновідомий факт, як і те що пенсійна система може бути як чинником стабільності національної фінансової системи так і її дестабілізатором.

2. В останньому пункті наукової новизни «удосконалено» (с.21) теж варто було б більш чіткіше вписати, що саме удосконалено у матричній формі структурної моделі. Тим більше, що у самій роботі про це вказується у п.1.1. (с. 29 – 31) та п.1.2.

3. В дисертації проаналізовано основні тенденції та проблеми функціонування пенсійних систем зарубіжних країн – Нідерландів, Італії, Франції, Греції, Німеччини, Канади та інших. Проте, незважаючи на висвітлення в дисертації різних підходів до формування пенсійних систем, залишилася нерозкритою позиція автора щодо можливостей поєднання цих підходів.

4. В п. 3.2. бажано було б більш чітко визначити підходи до формування фінансового механізму пенсійного забезпечення в Україні та не вдаватися до ретроспективного аналізу (зважаючи на те, що статистичні дані в цьому підпункті наведені за 2009 -2011 роки.). Відповідно, потребує пояснення чому саме цей період викликав увагу здобувача.

5. Не зовсім зрозумілою є пропозиція дисертанта щодо трансформування механізму спеціальних пенсійних виплат науковим і науково-педагогічним працівникам, оскільки на даний час такі виплати відсутні (с.203).

Проте, зазначені зауваження й дискусійні положення мають локальний характер і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи.

Висновки про відповідність дисертації вимогам

«Порядку присудження наукових ступенів» та інших нормативних актів МОН України

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою, авторефератом, публікаціями дозволяє зробити висновок, що дослідження Литвин М.М. на тему «Державні засади фінансового механізму пенсійного забезпечення в Україні (досвід країн ОЕСР)» виконане на актуальну тему.

Оцінюючи отримані наукові результати дисертаційної роботи, експериментальну перевірку, прикладне впровадження, вважаю, що дисертація Литвина Михайла Миколайовича на тему «Державні засади фінансового механізму пенсійного забезпечення в Україні (досвід країн ОЕСР)» за своїм змістом, теоретичним обґрунтуванням, новизною наукових результатів є самостійною, завершеною науковою працею, яка відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством і містить нові обґрунтовані теоретичні та практичні результати, висновки та пропозиції, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання у теоретико-методологічному обґрунтуванні сучасних підходів до реформування та адаптування організаційно-економічної моделі управління фінансовими ресурсами системи пенсійного забезпечення в Україні з урахуванням досвіду еволюції фінансових механізмів та реформування пенсійних систем країн ОЕСР.

Оцінюючи викладений в дисертації матеріал комплексно, викладені в публікаціях результати та враховуючи те, що частина зауважень посить дискусійний характер, можна вважати дисертаційну роботу «Державні засади

фінансового механізму пенсійного забезпечення в Україні (досвід країн ОЕСР)» такою, яка за своїм змістом та новизною наукових результатів відповідає вимогам пп. 9 та 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами та доповненнями) що пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, а її автор Литвин Михайло Миколайович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент

завідувач кафедри управління
персоналом та економіки праці
ДВНЗ «Київський національний
університет імені Вадима Гетьмана»,
доктор економічних наук, професор

Г.С. Лопушняк

